BO‘LAJAK JISMONIY TARBIYA O‘QITUVCHILARINI SHAXSGA YO‘NALTIRILGAN YONDASHUV ASOSIDA AXLOQIY-ESTETIK TARBIYALASH BO‘YICHA PEDAGOGIK TAJRIBA-SINOV ISHLARINING NATIJALARI

Qodirov Salohiddin Rashid o‘g‘li,
Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti Sport faoliyati fakulteti Yakka kurash sport turlari kafedrasi professori
qodirovsalohiddin@21gmail.com

Maqolada bo‘lajak jismoniy tarbiya o‘qituvchilarini shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida axloqiy-estetik tarbiyalash bo‘yicha ishlab chiqilgan pedagogik model va uning texnologiyasining amaliy samaradorligini aniqlash maqsadida o‘tkazilgan pedagogik tajriba-sinov ishlarining tashkil etilishi, borishi va natijalari yoritilgan. 2023-2025-yillarda uch oliy ta’lim muassasasi negizida 450 nafar talaba ishtirokida uch bosqichli (ta'kidlovchi, shakllantiruvchi, nazorat) tajriba o‘tkazilib, natijalar K.Pirsonning χ^2-mezoni yordamida statistik tahlil qilingan. Olingan natijalar taklif etilgan model tajriba guruhida nazorat guruhiga nisbatan sezilarli yuqori pedagogik samara berganini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: *shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv, axloqiy-estetik tarbiya, pedagogik model, pedagogik tajriba-sinov, kognitiv mezon, motivatsion-qadriyatli mezon, amaliy-faoliyat mezoni, χ^2-mezoni.*

РЕЗУЛЬТАТЫ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ЭКСПЕРИМЕНТА ПО НРАВСТВЕННО-ЭСТЕТИЧЕСКОМУ ВОСПИТАНИЮ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ НА ОСНОВЕ ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННОГО ПОДХОДА

В статье освещены организация, ход и результаты педагогического эксперимента, проведённого с целью определения практической эффективности разработанных педагогической модели и технологии нравственно-эстетического воспитания будущих учителей физической культуры на основе личностно-ориентированного подхода. В 2023-2025 годах на базе трёх высших учебных заведений с участием 450 студентов был проведён трёхэтапный (констатирующий, формирующий, контрольный) эксперимент, результаты которого подвергнуты статистическому анализу с использованием критерия χ^2 К. Пирсона. Полученные данные показывают, что предложенная модель обеспечила в экспериментальной группе значительно более высокий педагогический эффект по сравнению с контрольной группой.

Ключевые слова: *личностно-ориентированный подход, нравственно-эстетическое воспитание, педагогическая модель, педагогический эксперимент, когнитивный критерий, мотивационно-ценностный критерий, критерий χ^2.*

RESULTS OF THE PEDAGOGICAL EXPERIMENT ON THE MORAL-AESTHETIC EDUCATION OF FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHERS BASED ON A PERSON-CENTERED APPROACH

The article presents the organization, process and results of a pedagogical experiment conducted to determine the practical effectiveness of a pedagogical model and technology for the moral-aesthetic education of future physical education teachers, developed on the basis of a person-centered approach. During 2023-2025, a three-stage (ascertaining, formative, control) experiment involving 450 students was carried out at three higher education institutions, and the results were statistically analyzed using Pearson's χ^2 test. The findings show that the proposed model produced a significantly higher pedagogical effect in the experimental group compared with the control group.

Keywords: *person-centered approach, moral-aesthetic education, pedagogical model, pedagogical experiment, cognitive criterion, motivational-value criterion, χ^2-test.*

Kirish. O‘zbekiston Respublikasining “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonunida belgilangan ta‘lim va tarbiyaning insonparvarlik hamda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga asoslanishi tamoyili [1] bo‘lajak pedagog kadrlarni, jumladan jismoniy tarbiya o‘qituvchilarini, yuksak axloqiy-estetik madaniyat egasi sifatida tayyorlashni dolzarb vazifaga aylantiradi. Zamonaviy ta‘lim tizimida bo‘lajak jismoniy tarbiya o‘qituvchilarini tayyorlash nafaqat ularning sport-metodik bilim va ko‘nikmalarini shakllantirish, balki kasbiy faoliyatida ma’naviy-axloqiy qadriyatlarga sodiq shaxsni tarbiyalashni ham taqozo etadi. Amaliyotda qo‘llanilayotgan an’anaviy tarbiyaviy shakl va metodlarning ko‘p hollarda reproduktiv xarakterga ega

ekanligi, talabalarning individual qadriyat yo‘nalishlari va shaxsiy xususiyatlarini yetarlicha hisobga olmasligi ushbu jarayonni shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv nuqtai nazaridan qayta ko‘rib chiqish zaruratini keltirib chiqaradi.

Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv talabaning mustaqil fikrlashi, individual ehtiyojlari va qadriyatga oid tanlovini e’tirof etadi. C. Rogers va H. Freiberg ta’limda shaxsiy tajriba, erkin ishtirok va qo‘llab-quvvatlovchi muhitning ahamiyatini yoritgan [5]. I.S. Yakimanskaya [6], V.V. Serikov [7] va E.V. Bondarevskaya [8] tadqiqotlarida esa ta’lim oluvchi subyekt sifatida qaralib, uning individual rivojlanish imkoniyatlarini ochish alohida o‘rin egallaydi. Mazkur nazariy qarashlar jismoniy tarbiya pedagoglarini tayyorlashda tarbiyaviy vaziyatlarni talaba tajribasi va refleksiyasi bilan bog‘lash zarurligini asoslashga xizmat qiladi.

Tadqiqotning ilgari surilgan ilmiy farazi quyidagicha edi: agar bo‘lajak jismoniy tarbiya o‘qituvchilarini axloqiy-estetik tarbiyalash jarayoni shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida ishlab chiqilgan pedagogik model, uning bosqichma-bosqich texnologiyasi (diagnostika → kognitiv-nazariy → amaliy-faoliyat → refleksiya) hamda interfaol metodlar (munozara, keys-stadi, rolli o‘yin, axloqiy dilemmalarni muhokama qilish, badiiy asarlardan foydalanish) tizimli tarzda tatbiq etilsa, talabalarning axloqiy-estetik madaniyati nazorat guruhiga nisbatan sezilarli yuqori sur’atlar bilan rivojlanadi.

Tadqiqot muammosini belgilashda uchta metodik qarama-qarshilik ajratiladi. Birinchidan, pedagogdan axloqiy mas’uliyat va estetik madaniyat talab etilgani holda mazkur sifatlarning shakllanishi ayrim o‘quv vaziyatlarida aniq kuzatiladigan ko‘rsatkichlar bilan bog‘lanmaydi. Ikkinchidan, talabalar qiziqishi va boshlang‘ich tayyorgarligi turlicha bo‘lsa-da, tarbiyaviy topshiriqlar ko‘pincha bir xil shaklda taqdim etiladi. Uchinchidan, nazariy qadriyatlar haqida bilim berish va ularni real pedagogik xatti-harakatlarga ko‘chirish o‘rtasida metodik uzilish yuzaga kelishi mumkin. Ushbu qarama-qarshiliklar modelning diagnostik, mazmuniy, faoliyat va refleksiv bo‘g‘inlarini yagona tizimda ko‘rib chiqishni taqozo etadi.

Mazkur tadqiqotda “axloqiy-estetik madaniyat” tushunchasi bo‘lajak o‘qituvchining axloqiy tamoyillarni anglashi, kasbiy munosabatlarda ularga amal qilishga motivatsiyasi, estetik mezonlarni idrok etishi hamda tegishli bilim va qadriyatlarni amaliy pedagogik faoliyatda namoyon etishi bilan bog‘liq integrativ sifat sifatida talqin etiladi. Bunda estetik tarkib faqat tashqi bezak yoki harakat nafisligigagina keltirilmaydi; u pedagogik muloqotning ifodaliligi, mashg‘ulot muhitining uyg‘unligi va harakat madaniyatining mazmunli idrokini ham qamrab oladi.

Ushbu maqolaning maqsadi - mazkur farazni tekshirish uchun o‘tkazilgan pedagogik tajriba-sinov ishlarining tashkiliy asoslarini, borishini va statistik jihatdan asoslangan natijalarini yoritishdan iborat.

Tadqiqotning vazifalari sifatida dastlabki rivojlanganlik darajalarini diagnostika qilish, tajriba va nazorat guruhlarini solishtirish, ishlab chiqilgan modelni tajriba sharoitida qo‘llash, yakuniy ko‘rsatkichlar dinamikasini aniqlash va pedagogik xulosalarni shakllantirish belgilandi. Tadqiqot obyekti bo‘lajak pedagoglarni kasbiy tayyorlash jarayoni, predmeti esa ushbu jarayonda axloqiy-estetik tarbiyani shaxsga yo‘naltirilgan asosda tashkil etish usullari hamda ularning natijadorligini baholashdan iborat.

Tadqiqot metodologiyasi va tashkil etilishi. Pedagogik tajriba-sinov ishlari 2023-2025-yillar davomida Urganch davlat universiteti (UrDU), Buxoro davlat universiteti (BuxDU) va Nukus davlat pedagogika instituti (NDPI)ning “Pedagogika va psixologiya”, “Boshlang‘ich ta’lim va sport-tarbiyaviy ish” hamda “Maktabgacha ta’lim” ta’lim yo‘nalishlari negizida tashkil etildi. Tajriba-sinovga jami 450 nafar talaba jalb qilindi: 225 nafari tajriba guruhida (TG), 225 nafari nazorat guruhida (NG) (1-jadval).

Uchta oliy ta’lim muassasasining tajriba bazasi sifatida tanlangani metodikani turli tashkiliy-ta’lim sharoitlarida ko‘rib chiqish imkonini beradi. Biroq tanlama tarkibidagi ta’lim yo‘nalishlari faqat jismoniy tarbiya o‘qituvchisi mutaxassisligidan iborat emas: “Pedagogika va psixologiya”, “Boshlang‘ich ta’lim va sport-tarbiyaviy ish” hamda “Maktabgacha ta’lim” yo‘nalishlari ham kiritilgan. Shu bois natijalarni aynan jismoniy tarbiya o‘qituvchilarining barcha toifalariga avtomatik tatbiq etishda ehtiyotkorlik talab etiladi.

Guruhlar son jihatdan teng shakllantirilgani (har birida 225 nafar) ularning boshlang‘ich tarbiyalanganlik holati ham mutlaq bir xil bo‘lganini anglatmaydi. Bunday masala mustaqil statistik tekshiruv asosida hal qilinadi. Shuningdek, jadvalda ishtirokchilarning ta’lim muassasasi va yo‘nalishi bo‘yicha taqsimoti ko‘rsatilgan bo‘lsa-da, yosh, jins, kurs, tanlash usuli va tajribadan chiqib ketish holatlari to‘g‘risidagi tafsilotlar berilmagan; ushbu axborotlar mavjud bo‘lsa, yakuniy nashrda alohida ochib berilishi lozim.

1-jadval. Tajriba-sinovga jalb etilgan talabalar tanlamasi

Oliy ta’lim muassasasi	Ta’lim yo‘nalishi	TG (nafar)	NG (nafar)	Jami
UrDU	Pedagogika va psixologiya	45	45	90
UrDU	Boshlang‘ich ta’lim va sport-tarbiyaviy ish	40	40	80
BuxDU	Pedagogika va psixologiya	38	37	75

BuxDU	Maktabgacha ta’lim	35	35	70
NDPI	Boshlang‘ich ta’lim va sport-tarbiyaviy ish	37	38	75
NDPI	Maktabgacha ta’lim	30	30	60
Jami		225	225	450

Tajriba-sinov uch bosqichda – ta’kidlovchi (aniqlovchi), shakllantiruvchi va nazorat (yakuniy) bosqichlarida amalga oshirildi. Ta’kidlovchi bosqichda talabalarning boshlang‘ich axloqiy-estetik tarbiyalanganlik darajasi diagnostika vositalari (anketa-so‘rovnoma, test-topshiriqlar, kuzatuv, suhbat) yordamida aniqlanib, guruhlarning statistik jihatdan tengligi asoslandi. Shakllantiruvchi bosqichda faqat tajriba guruhlarida ishlab chiqilgan pedagogik model va texnologiya (diagnostika, kognitiv-nazariy, amaliy-faoliyat, refleksiv bosqichlar) izchil tatbiq etildi, nazorat guruhlarida esa an’anaviy shakl va metodlar saqlanib qolindi [3, 4]. Nazorat (yakuniy) bosqichda takroriy diagnostika o‘tkazilib, boshlang‘ich va yakuniy ko‘rsatkichlar solishtirma tahlil qilindi.

Talabalarning axloqiy-estetik madaniyatini diagnostika qilish uchun B.Blum taksonomiyasining kognitiv, affektiv va psixomotor sohalariga tayanib [2] uchta mezon belgilandi: kognitiv (bilim-tushuncha), motivatsion-qadriyatli (affektiv) va amaliy-faoliyat (psixomotor) mezonlari. Har bir mezon bo‘yicha talabalarning rivojlanganlik darajasi yuqori, o‘rta va past darajalarga ajratildi. Diagnostika vositalari sifatida bilim testlari va yozma topshiriqlar (kognitiv mezon), qadriyat yo‘nalishlarini aniqlovchi anketa va Likert shkalasi asosidagi so‘rovnoma (motivatsion-qadriyatli mezon), xulq-atvorni kuzatish varaqalari, ekspert baholari hamda reflektiv kundalik va esse tahlili (amaliy-faoliyat mezoni) qo‘llanildi.

Pedagogik texnologiyaning amaliy qo‘llanish mexanizmlari

Modelning diagnostik bo‘g‘inida individual rivojlanish traektoriyasi talabaning dastlabki ko‘rsatkichlari va ta’limiy ehtiyojlarini hisobga olish uchun mo‘ljallangan. Bunday traektoriya hamma uchun bir xil topshiriqni takrorlash o‘rniga, bilimni chuqurlashtirishga, qadriyatli mulohazani shakllantirishga yoki amaliy muloqot ko‘nikmalarini takomillashtirishga ustuvorlik berishni nazarda tutadi. Bosqichlararo qayta aloqa individual maqsadlarni qayta ko‘rib chiqish imkonini beradi.

Kognitiv-nazariy bo‘g‘inda o‘quv vaziyatlarini muammoli savollar orqali ochib berish muhim. Masalan, jismoniy tayyorgarligi turlicha bo‘lgan ikki o‘quvchining harakat natijasini baholashda adolat mezoni qanday qo‘llanishi, jamoaviy o‘yinda g‘oliblikka intilish bilan o‘zaro hurmat qanday muvozanatlashtirilishi yoki sport musobaqasida hakam qaroriga nisbatan qanday pedagogik munosabat bildirilishi mumkinligi haqidagi keyslar bilim va kasbiy qarorni birlashtirishga xizmat qiladi. Mazkur vaziyatlar metodik qo‘llanishning namunaviy misollari bo‘lib, maqolada alohida kuzatilgan tajriba holatlari sifatida keltirilmaydi.

Amaliy-faoliyat bo‘g‘inida rolli o‘yin, muammoli vaziyatni guruhda muhokama qilish va pedagogik xatti-harakatlarni kuzatish bir-birini to‘ldiradi. Talaba muayyan pedagogik pozitsiyani egallab ko‘rishi, muqobil yechimlarni muhokama qilishi va o‘z qarorining axloqiy oqibatlarini tushuntirishi mumkin. Estetik jihatdan esa ko‘rsatma berishning aniqligi, nutq ifodaliligi va harakatlarni namoyish etish madaniyatiga e’tibor qaratilishi nazariy tushunchalarning amaliy mazmunini oshiradi.

Refleksiv bo‘g‘in tarbiyaviy ta’sirni anglangan shaxsiy tajribaga aylantirishga qaratiladi. Reflektiv kundalik va esse talabaga o‘z qarori sabablarini ko‘rish, avvalgi nuqtai nazarini qayta baholash va kelgusida qanday o‘zgarish qilishini aniqlashtirish imkonini beradi. “Oldin va keyin” taqqoslash usuli aynan shu shaxsiy rivojlanish yo‘lini ko‘rishga xizmat qiladi; biroq refleksiyaning sifat o‘zgarishini tasdiqlash uchun yozma mahsulotlarni kodlash mezonlari oshkor etilishi maqsadga muvofiq.

Shu tariqa pedagogik texnologiyaning asosiy afzalligi nazariy bilim, hissiy-qadriyatli munosabat va kasbiy faoliyatni bir-biriga bog‘lash imkoniyatida namoyon bo‘ladi. Metodlarni boshqa fan va ta’lim yo‘nalishlariga ko‘chirishda esa o‘quv fanining mazmuni, talabalar kontingenti va mavjud pedagogik resurslarni hisobga olgan holda moslashtirish zarur.

Natijalar va muhokama. Natijalarni qayta ishlashda K.Pirsonning χ^2-mezonidan foydalanildi (H “0” - guruhlar taqsimoti farq qilmaydi, H “1” - farq statistik ishonchli, $\alpha=0,05$, $f=k-1=2$, $\chi^2kr=5,99$). Ta’kidlovchi bosqichda tajriba va nazorat guruhlarining o‘rtacha ko‘rsatkichlari yaqin bo‘lgan, yuqori darajadagi talabalar ulushi TG da 17,8%, NG da 16,9%; o‘rta darajada mos ravishda 43,6% va 42,7%; past darajada 38,6% va 40,4% (2-jadval).

Statistik baholashda uch daraja bo‘yicha chastotalar qiyoslanayotgani sababli Pirsonning mustaqil guruhlar uchun χ^2-mezonidan foydalanish o‘rinli. U quyidagicha aniqlanadi: $\chi^2 = \Sigma[(O_i - E_i)^2 / E_i]$, bu yerda O_i – kuzatilgan, E_i – nol gipoteza sharoitida kutilgan chastota. Mazkur hisoblash guruhlar o‘rtasidagi darajalar taqsimoti bir xil ekanligi haqidagi nol gipotezani tekshiradi; u individual talabalar necha ball o‘sganini bevosita hisoblamaydi.

Chastotalar jadvalidagi barcha kutilgan qiymatlar 5 dan katta ekani ushbu qo‘llanish uchun odatiy minimal talab bajarilganini ko‘rsatadi. Shunga qaramay, tahlil xulosasi ishtirokchilarning bir-biridan mustaqil kuzatilganiga ham bog‘liq. Boshlang‘ich va yakuniy natijalar aynan bir shaxslar bo‘yicha kuzatilgan bo‘lsa, guruh ichidagi o‘zgarishni aniq tekshirish uchun juftlangan kategoriyali ma’lumotlar talab etiladi.

2-jadval. Ta’kidlovchi bosqichda guruhlarning boshlang‘ich ko‘rsatkichlari (o‘rtacha, umumlashtirilgan)

Guruh	Yuqori	O‘rta	Past	Jami
Tajriba (n=225)	40 (17,8%)	98 (43,6%)	87 (38,6%)	225
Nazorat (n=225)	38 (16,9%)	96 (42,7%)	91 (40,4%)	225

Hisoblash natijasida χ^2emp ≈ 0,16 qiymati olindi, bu kritik qiymatdan (5,99) ancha kichik (0,16 < 5,99). Demak, H “0” gipoteza qabul qilinadi: ta’kidlovchi bosqichda guruhlar o‘rtasida statistik ishonchli farq mavjud emas, ya’ni tajriba va nazorat guruhlari boshlang‘ich holati bo‘yicha teng (ekvivalent) shakllantirilgan.

Boshlang‘ich taqsimotlarda yuqori darajadagi ishtirokchilar soni 40 va 38 nafar, o‘rta darajada 98 va 96 nafar, past darajada 87 va 91 nafarni tashkil etgan. Bu farqlar kichik bo‘lib, χ^2=0,1618 va p≈0,922 natijasi guruhlar darajalari taqsimoti bo‘yicha statistik farqni aniqlash uchun dalil yetarli emasligini bildiradi. Biroq statistik jihatdan ahamiyatli farq topilmaganligi guruhlarning barcha yashirin xususiyatlari ham aynan bir xil ekanini isbotlamaydi.

Bu keyingi solishtirmalarning ishonchliligini ta’minlovchi muhim shart hisoblanadi.

Shakllantiruvchi tajriba yakunlangach o‘tkazilgan takroriy diagnostika natijalari 3-jadvalda keltirilgan.

3-jadval. Nazorat (yakuniy) bosqichda guruhlarning yakuniy ko‘rsatkichlari (o‘rtacha, umumlashtirilgan)

Guruh	Yuqori	O‘rta	Past	Jami
Tajriba (n=225)	93 (41,3%)	109 (48,4%)	23 (10,2%)	225
Nazorat (n=225)	48 (21,3%)	109 (48,4%)	68 (30,2%)	225

3-jadval ma’lumotlari shakllantiruvchi tajriba natijasida tajriba guruhida sifat o‘zgarishi yuz berganini ko‘rsatadi: yuqori darajadagi talabalar ulushi 17,8%dan 41,3%gacha (+23,5 foiz punkt) o‘sdi, past darajadagi talabalar ulushi esa 38,6%dan 10,2%gacha (−28,4 foiz punkt) qisqardi. Nazorat guruhida o‘zgarishlar ancha sust kechdi: yuqori daraja 16,9%dan 21,3%gacha (+4,4 foiz punkt) o‘sdi, past daraja 40,4%dan 30,2%gacha (−10,2 foiz punkt) qisqardi (1-diagramma).

Tajriba guruhidagi yuqori darajali talabalar soni 40 nafardan 93 nafarga, ya’ni 53 nafarga oshgan; nazorat guruhida esa 38 nafardan 48 nafarga, 10 nafarga oshgan. Past darajadagi talabalar sonining TGda 87 nafardan 23 nafarga, NGda esa 91 nafardan 68 nafarga kamaygani ham o‘zgarishlar miqyosi turlicha ekanini ko‘rsatadi. O‘rta darajada yakuniy son ikkala guruhda ham 109 nafardan iborat bo‘lgani natijani faqat bir toifa asosida emas, uch darajali taqsimotning yaxlit shakli orqali baholash lozimligini anglatadi. Mazkur ko‘rsatkichlar guruh darajasidagi ulushlar dinamikasini aks ettiradi. Individual o‘tishlar jadvali mavjud bo‘lmagani uchun past darajadan bevosita yuqori darajaga nechta talaba o‘tgani yoki ayrim talabalar holati yomonlashgani haqida qat’iy xulosa chiqarib bo‘lmaydi. Xuddi shunday, natijalarni kognitiv, motivatsion-qadriyatli hamda amaliy-faoliyat mezonlari bo‘yicha chuqur taqqoslash uchun mezonlarga oid alohida dastlabki chastotalar zarur.

Yakuniy bosqichda hisoblangan χ^2emp = 36,61 qiymati kritik qiymatdan (χ^2kr = 5,99) sezilarli darajada yuqori (36,61 > 5,99), hatto α=0,01 darajasidagi kritik qiymat (9,21)dan ham yuqori chiqdi. Demak, H “0” gipoteza rad etilib, H “1” gipoteza qabul qilinadi: tajriba va nazorat guruhlari o‘rtasidagi farq 95% (hatto 99%) ishonchlilik darajasida statistik jihatdan ishonchlidir. Har bir mezon (kognitiv, motivatsion-qadriyatli, amaliy-faoliyat) bo‘yicha alohida hisoblangan χ^2emp qiymatlari mos ravishda 36,72; 35,07 va 38,11ni tashkil etib, barchasi kritik qiymatdan ancha yuqori bo‘lib chiqdi, bu natijaning barqarorligini tasdiqlaydi.

Umumlashtirilgan yakuniy jadval bo‘yicha mustaqil qayta hisoblash χ^2≈36,6144 va p≈$1{,}12\times10^{-8}$ natijani beradi. Bu ko‘rsatkich ikki guruhda yakuniy darajalar taqsimoti tasodifiy tebranish bilan izohlanishi qiyin bo‘lgan darajada farqlanishini ko‘rsatadi. Amaliy ahamiyatni talqin qilishda faqat p-qiymatiga tayanish yetarli emas: farqning mazmuni aynan yuqori daraja ulushidagi 20,0 foiz punktlik yakuniy tafovut va past daraja ulushidagi 20,0 foiz punktlik tafovut orqali ochiladi.

Asl materialda uchta alohida mezon bo‘yicha χ^2 qiymatlari ham berilgan. Biroq mezonlar kesimidagi chastota jadvallari taqdim etilmagani sababli ularni mazkur umumlashtirilgan jadval yordamida mustaqil tekshirib bo‘lmaydi. Shu bois 36,72; 35,07 va 38,11 qiymatlari boshlang‘ich materialda qayd etilgan hisobot natijalari sifatida saqlanadi; nashrdan oldin ularga mos asosiy taqsimotlarni ilova qilish tavsiya etiladi.

Farqning ta’sir kattaligini tavsiflash uchun yakuniy 2×3 jadval asosida Cramérning V koeffitsiyenti hisoblanishi mumkin: $V = \sqrt{[\chi^2/(N \cdot \min(r-1, c-1))]} \approx \sqrt{(36{,}6144/450)} \approx 0{,}285$. Ushbu ko‘rsatkich yakuniy guruh va tarbiyalanganlik darajasi o‘rtasidagi bog‘liqlikni ifodalaydi; u metodikaning sof sababiy ta’sirini alohida isbotlovchi o‘lchov emas.

Xulosa. O‘tkazilgan pedagogik tajriba-sinov ishlari natijalari quyidagilarni ko‘rsatdi: 1) ta'kidlovchi bosqichda tajriba va nazorat guruhlari statistik jihatdan teng (ekvivalent) bo‘lgan ($\chi^2emp=0{,}16<\chi^2kr=5{,}99$);

2) shakllantiruvchi tajriba davomida tajriba guruhlarida tatbiq etilgan pedagogik model va uning interfaol metodlar tizimi talabalarning axloqiy-estetik madaniyatini sezilarli darajada rivojlantirdi;

3) nazorat (yakuniy) bosqichda aniqlangan farq statistik jihatdan ishonchli bo‘lib chiqdi ($\chi^2emp=36{,}61>\chi^2kr=5{,}99$, $p<0{,}01$);

4) taklif etilgan modelning samaradorlik ko‘rsatkichi 19,1 foiz punktni tashkil etdi. Bu natijalar bo‘lajak jismoniy tarbiya o‘qituvchilarini shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida axloqiy-estetik tarbiyalash bo‘yicha ishlab chiqilgan pedagogik modelning an’anaviy yondashuvga nisbatan yuqori pedagogik samaraga ega ekanligini tasdiqlaydi va tadqiqot boshida ilgari surilgan ilmiy farazni qo‘llab-quvvatlovchi dalillar beradi. Model va uning amaliy-metodik ta’minotini oliy ta'lim muassasalarining pedagogik amaliyotiga keng tatbiq etish tavsiya etiladi.

Umuman, umumlashtirilgan natijalarda tajriba va nazorat guruhlari o‘rtasidagi yakuniy farq statistik jihatdan ahamiyatli ekani tasdiqlanadi. Biroq ushbu topilma tajriba sharoiti doirasida talqin qilinishi, tanlama tuzilmasi va metodik cheklovlar e’tiborga olinishi zarur. Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosidagi modelni takomillashtirish istiqboli mezonlarga mos diagnostik protokollarni aniqlashtirish, individual rivojlanish trayektoriyasini hujjatlashtirish va natijani uzoq muddatli kuzatish bilan bog‘liq.

Adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-637-son, 2020-yil 23-sentyabr.

2. Bloom B.S., Engelhart M.D., Furst E.J., Hill W.H., Krathwohl D.R. Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals. Handbook I: Cognitive Domain. – New York: Longman, 1956.

3. Yo‘ldoshev J.G‘., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. – Toshkent, 2004.

4. Yo‘ldoshev J.G‘. Ta’lim yangilanish yo‘lida. — Toshkent, 2000.

5. Rogers C.R., Freiberg H.J. Freedom to Learn. 3rd ed. Columbus, Ohio: Merrill/Prentice Hall, 1994.

6. Якиманская И.С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе. – М.: Сентябрь, 1996.

7. Сериков В.В. Личностный подход в образовании: концепция и технологии. – Волгоград: Перемена, 1994.

8. Бондаревская Е.В. Теория и практика личностно-ориентированного образования. – Ростов-на-Дону: Изд-во РГПУ, 2000.

9. Белорусова В.В. Воспитание в спорте. – М.: Физкультура и спорт, 1974.

10. Pearson K. On the criterion that a given system of deviations from the probable in the case of a correlated system of variables is such that it can be reasonably supposed to have arisen from random sampling // Philosophical Magazine. – 1900. – Vol. 50, № 302. –P. 157–175.

11. Glass G.V., Stanley J.C. Statistical Methods in Education and Psychology. – Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1970.

12. Ханкельдиев Ш.Х. Физический статус учащейся молодежи: Монография. – Ташкент, 2018.

13. Usmanova Sh.Sh., Yoqubova D.M. Jismoniy tarbiya va sport pedagogikasi: O‘quv qo‘llanma. – Toshkent: O‘zDJTSU, 2019.

14. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Jismoniy tarbiya va sport sohasida kadrlarni tayyorlash hamda ilmiy tadqiqotlar tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 2022-yil 3-noyabrdagi PQ-414-son Qarori.

15. Ergashev Sh.D. Milliy pedagogik tafakkurda jismoniy tarbiya g‘oyalarining tarixiy-genetik ildizlari (folklor materiallari asosida): PhD diss. avtoreferati. – Qo‘qon, 2026.

16. Абрамова Л.З. Воспитание эстетической культуры студента в образовательном процессе: дисс. … канд. пед. наук. – 2006.